

Ulkomaisen työvoiman käytön valvonta vuonna 2022

Raportti

Tiivistelmä

Työsuojeluviranomaiset tekivät vuonna 2022 yli 2 350 ulkomaalaisvalvonnan tarkastusta. Yli puolessa tarkastuksista valvottiin sitä, että työnantajat noudattavat lainsäädäntöä ulkomaalaisten työntekijöiden työsuhteen vähimmäisehtojen osalta. Toinen keskeinen valvottava asia oli se, että ulkomaalaisilla työntekijöillä on työnteko-oikeus Suomessa.

Vähimmäisehtojen noudattamisessa oli paljon puutteita. Yleisittävän työehtosopimuksen noudattamisessa oli palkkauksen osalta puutteita lähes puolella niistä tarkastuksista, joissa tätä asiaa arvioitiin. Useimmiten kyse oli siitä, että peruspalkka oli liian pieni tai erilaisia lisiä ei maksettu tai ne olivat liian pienet. Rakennus- ja ravintola-aloilla puutteita ilmeni eniten, lähes 60 prosentilla tarkastuksista. Näissä valvontatuloksissa ei ollut merkittäviä muutoksia edellisiin vuosiin verrattuna.

Myös työaika-asiakirjoissa oli paljon puutteita. Palkkauksen oikeellisuutta oli usein vaikea arvioida, kun todellisia tehtyjä työtunteja ei saatu valvonnassa selville.

Valvonnassa tulee yhä useammin vastaan tilanteita, joissa on kyse yrittäjätyöksi tai niin sanotuksi kevytyrittäjyydeksi naamioidusta työsuhteesta. Joskus työsuhde on muutettu jopa työntekijän ymmärtämättä toimeksiantosuhteeksi, jonka ehdot kuitenkin vastaavat työsuhteen ehtoja. Ilmiö näkyy erityisesti rakennusalalla mutta myös palvelualoilla.

Työnteko-oikeutta koskevista tarkastuksista 15 prosentilla kohdattiin vähintään yksi ulkomaalai-

nen työntekijä, jolla ei ollut oikeutta tehdä kyseistä työtä Suomessa. Rakennusalalla näitä kohdattiin noin 20 prosentilla tarkastuksista.

Lakia luonnontuotteita keräävien ulkomaalaisten oikeudellisesta asemasta eli niin kutsuttua marjalakia valvottiin nyt toista vuotta. Käytännössä kaikilla kerääjien tukikohtiin tehdyillä tarkastuksilla havaittiin puutteita marjalain noudattamisessa ja annettujen velvoitteiden määrä oli huomattava.

Viranomaisyhteistyö tehostaa valvontaa monella tavalla. Viranomaisten yhteistarkastuksia tehtiin noin 460. Lisäksi sadoilla tarkastuksilla hyödynnettiin muilta viranomaisilta saatuja tietoja. Valvontaa tehtiin myös työntekijäjärjestöiltä ja kansalaisilta saatujen vihjeiden perusteella.

Ulkomaalaisvalvontaan saatiin vuodelle 2021 lisämäärärahoja 15 uuteen virkaan. Vuonna 2022 uusien tarkastajien resurssi oli käytössä täysimääräisesti. Lisäresurssit auttoivat reagoimaan aiempaa paremmin ulkomaalaisvalvonnan saamiin vihjeisiin sekä osallistumaan viranomaisyhteistyötarkastuksiin.

Valvonnan lisäksi työsuojeluviranomainen pyrkii ehkäisemään työperäistä hyväksikäyttöä viestinnällä ja tiiviillä sidosryhmäyhteistyöllä. Tavoitteena on ollut erityisesti se, että ulkomaiset työntekijät tuntevat oikeutensa työelämässä. Työsuojeluviranomainen on ollut aktiivisesti mukana rakentamassa eri tahojen välistä yhteistyötä työperäisen hyväksikäytön torjumiseksi.

Raportin nimi: Ulkomaisten työvoiman käytön valvonta vuonna 2022

Julkaisija: Työsuojeluhallinto 2023

Työsuojeluhallinnon julkaisuja 5fin/2023

ISBN: 978-952-479-369-8

ISSN: 2737-0879

Sisällys

Tiivistelmä.....	2
1. Yleistä vuoden 2022 ulkomaalaisvalvonnasta.....	4
1.1 Valvonnan suuntaaminen	5
2. Ulkomaalaisvalvonnan havaintoja	6
2.1 Työsuhteen vähimmäisehdot	6
2.2 Ulkomaalaisten työntekijöiden työnteko-oikeus	7
2.3 Työntekijä vai yrittäjä?	8
2.4 Muut valvottavat asiat.....	9
3. Luonnontuotealan valvonta	10
4. Esitutkintailmoitukset poliisille	12
5. Viranomaisyhteistyö	13
6. Viestintä ja sidosryhmäyhteistyö	15

1. Yleistä vuoden 2022 ulkomaalaisvalvonnasta

Työsuojeluviranomaiset tekivät vuonna 2022 yhteensä 2 356 ulkomaalaisvalvonnan tarkastusta ulkomaista työvoimaa käyttäviin yrityksiin Suomessa. Valvonnan tavoitteena on taata yhdenvertaiset ja reilut työmarkkinat kaikille sekä tasa-vertaiset kilpailuedellytykset yrityksille.

Alueellisina työsuojeluviranomaisina toimivat aluehallintovirastojen työsuojelun vastuualueet, jotka valvovat alueellaan työsuojelua koskevien säädösten noudattamista. Tämän raportin tiedot on koottu helmikuussa 2023, jolloin vuoden 2022 tarkastuksista oli vielä kesken hieman alle 90. Tämän vuoksi tarkastusten lopullinen kokonaismäärä on todellisuudessa hieman suurempi kuin tässä raportissa.

Ulkomaalaisvalvonnan tarkastuksilla arvioidaan tarkastustyypistä riippuen muun muassa:

- ovatko työnantajat varmistaneet, että heidän ulkomaisilla työntekijöillä on työntekooikeus Suomessa
- ovatko työnantajat noudattaneet Suomen pakottavaa työlainsäädäntöä ulkomaalaisten työntekijöiden työsuhteen vähimmäisehtojen osalta, eli esimerkiksi työajoissa ja palkkauksessa.

Ulkomaalaisvalvonnassa on useita erilaisia tarkastustyyppisiä. Vuonna 2022 tarkastuksia tehtiin sekä ennalta ilmoittamattomina suppeampina tarkastuksina että laajempina yritystarkastuksina. Suppeissa tarkastuksissa valvotaan työntekooikeutta ja kerätään työntekijöiltä vertailutietoa työsuhteen vähimmäisehdoista yritystarkastuksia varten. Laajemmissa yritystarkastuksissa valvotaan työntekooikeutta ja työsuhteen vähimmäisehtoja. Tarkastuksia tehtiin sekä työpaikoilla että asiakirjojen perusteella.

Vuonna 2022 koronapandemia ei enää vaikeuttanut tarkastustoimintaa yhtä paljon kuin edeltä-

Valvonnan tavoitteena on taata yhdenvertaiset ja reilut työmarkkinat kaikille sekä tasavertaiset kilpailuedellytykset yrityksille.

vänä vuonna, mutta vuoden alkupuolella jouduttiin edelleen tekemään asiakirjavalvontaa enemmän kuin normaalisti. Asiakirjavalvonnassa tarkastus tehdään asiakirjojen perusteella käymättä työpaikalla.

Ulkomaalaisvalvontaan saatiin vuodelle 2021 lisämäärärahoja 15 uuteen virkaan. Uusien tarkastajien tuoma lisäresurssi saatiin perehdytyksen jälkeen täysmääräisesti käyttöön vuonna 2022. Lisäresurssien avulla pystyttiin reagoimaan aiempaa paremmin ja nopeammin ulkomaalaisvalvonnan saamiin vihjeisiin sekä osallistumaan paremmin viranomaisyhteistyötarkastuksiin. Ulkomaisen työvoiman valvontaan kohdennettujen tarkastusten kokonaismäärä onkin kasvanut huomattavasti verrattuna vuoteen 2020.

Ulkomaalaisvalvontaa koordinoi valtakunnallinen hankeryhmä. Vuonna 2021 hankeryhmässä sovittiin ensimmäistä kertaa kaikkien työsuojelun vastuualueiden yhteiseksi tavoitteeksi, että vähintään 50 prosentilla ulkomaalaistarkastuksista arvioidaan ulkomaalaisten työntekijöiden työsuhteen vähimmäisehtoja. Vuodelle 2022 tämä tavoite virallistui ja tuli osaksi työsuojelun vastuualueiden yhteisessä tulossopimuksessa asetettuja tavoitteita. Tämä tavoite saavutettiin, ja vuoden 2022 ulkomaalaisvalvonnan tarkastuksista hieman yli 50 prosenttia oli sellaisia, joissa valvottiin työsuhteen vähimmäisehtoja, kuten työaikoja ja palkkausta.

1.1 Valvonnan suuntaaminen

Ulkomaalaisvalvontaa pyritään suuntaamaan sel-laisiin valvontakohteisiin, joissa ilmenee todennä-köisesti puutteita etenkin työsuhteen vähimmäi-sehdoissa ja työnteko-oikeuden osalta. Tämä kan-nattaa huomioida valvonnan tuloksia tarkastelta-essa – on todennäköistä, etteivät tarkastustulokset anna kaikilta osin todenmukaista kuvaa ulkomaai-laisten työskentelystä Suomessa, vaan valvon-nassa tulee korostuneesti puutteita vastaan.

Valvonnan suuntaamisessa keskeisessä ase-massa ovat vihjeet, joita saadaan etenkin ulko-maalai-työntekijöiden lupaprosessin parissa toimivilta viranomaisilta. Vihjeitä tulee runsaasti myös eri alojen työntekijäjärjestöiltä ja kansalai-silta. Valvontakohteiden valintaa tehdään myös viranomaisyhteistyötarkastuksiin liittyen muiden viranomaisten kanssa yhteistyössä.

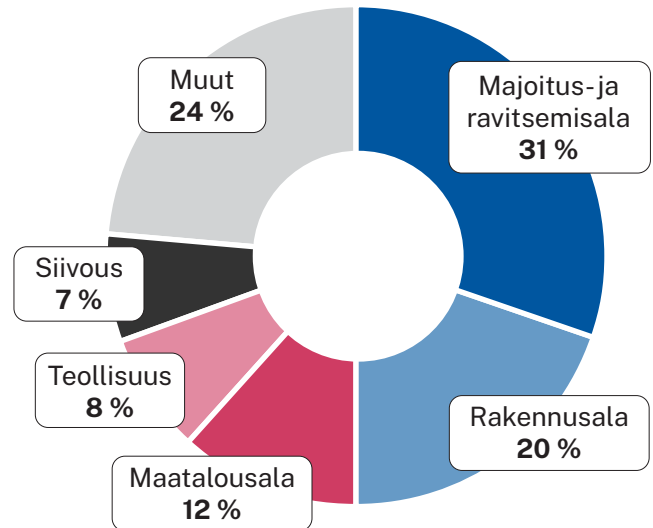
Vuonna 2022 ulkomaalaisvalvonnan tarkastuk-sia tehtiin eniten majoitus- ja ravitsemusalalle (30 %) ja rakennusalalle (20 %). Tarkastuksia tehtiin myös maatalouteen (12 %), teollisuuteen (8 %) ja siivousalalle (7 %) (kuvio 1).

Eniten valvontaa tehtiin yrityksiin, joiden koti-paikka on Suomi. Lisäksi valvontaa tehtiin ulko-maisiin yrityksiin, jotka lähettävät työntekijöitä Suomeen, ja näiden yritysten tilaajiin. Tarkas-tusten kokonaismäärä 2 356 sisältää myös nämä tarkastukset.

Tässä raportissa ei käsitellä tarkemmin lähettä-miseen liittyvää valvontaa. Lähettämiseen liitty-västä valvonnasta kerrotaan raportissa [Työnteki-jöiden lähettämisen valvonta ja lähettämislmoi-tukset vuonna 2022](#).

Vuoden 2021 valvontahavainnoista kerrotaan raportissa [Ulkomaisten työvoiman käytön valvonta vuonna 2021](#).

Tarkastusten jakautuminen toimialoittain

Kuvio 1. Ulkomaalaisvalvonnan tarkastusten jakautuminen toimialoittain vuonna 2022. Tarkastuksia tehtiin yhteensä 2 356. Luokka Muut (24 %) sisältää tarkastukset muille toimialoille, muun muassa palvelualan yrityksiin eli kauppoihin, autopesuloihin ja -korjaamoihin, kauneudenhoitopaikkoihin ja hierontayrityksiin sekä kuljetusalalle.

2. Ulkomaalaisvalvonnan havaintoja

2.1 Työsuhteen vähimmäisehdot

Valvonnassa havaittiin runsaasti puutteita ulkomaalaisten työntekijöiden työsuhteen vähimmäisehtojen noudattamisessa. Puutteita oli erityisesti yleissitovan työehtosopimuksen noudattamisessa palkkauksen osalta. Puutteita havaittiin lähes puolella niistä tarkastuksista, joissa tätä asiaa arvioitiin. Vuoteen 2021 verrattuna työsuhteen vähimmäisehtoja koskevien puutteiden määrä on säilynyt samalla tasolla.

Vuonna 2022 puutteita havaittiin eniten rakennusalalla, jossa puutteita ilmeni 60 prosentilla tarkastuksista. Majoitus- ja ravintola-alalla puutteita havaittiin 54 prosentilla tarkastuksista, joilla asiaa oli valvottu. Myös vuonna 2021 puutteita työsuhteen vähimmäisehtojen noudattamisessa havaittiin eniten rakennusalalla sekä majoitus- ja ravintola-alalla.

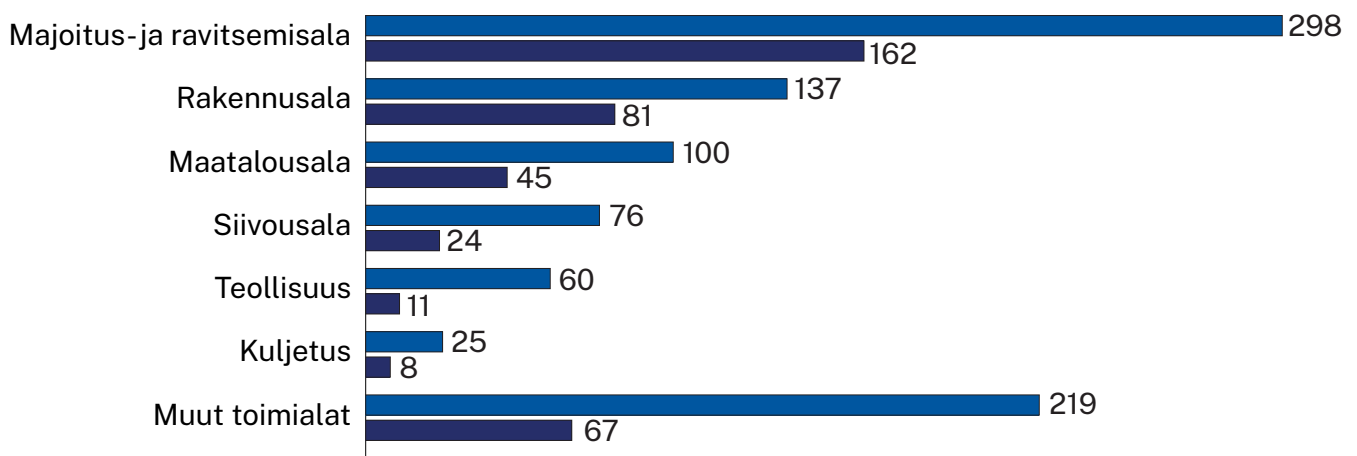
Yleissitovan työehtosopimuksen palkkaa koskevien säännösten noudattamisessa suurimmat puutteet liittyivät maksetun peruspalkan ja erilaisten lisien korvaamisen tasoon. Alakohtaisia eroja oli kuitenkin jonkin verran – esimerkiksi

rakennusalalla ulkomaalaisille työntekijöille maksettu peruspalkka ylitti yleissitovan työehtosopimuksen minimitason useammin kuin ravintola- tai siivousaloilla. Toisaalta kaikilla edellä mainituilla aloilla havaittiin paljon puutteita erilisten lisien korvaamisessa. Työnantajaliittoon kuuluvien yritysten puutteet työehtosopimuksen mukaisen palkan maksamisessa annettiin tiedoksi työnantajaliitoille.

Vuonna 2022 vakavistakin palkkauspuutteista oli mahdollista antaa työnantajalle ainoastaan toimintaohje – kehotusta ei voinut antaa. Tähän liittyvä lakimuutos astuu voimaan 1.6.2023.

Vuonna 2022 valvottiin palkkaukseen liittyen myös yhdenvertaisuuslain mukaisen syrjinnän kiellon noudattamista. Ulkomaalaisvalvonnassa syrjinnän kiello tarkoittaa erityisesti sitä, että ketään ei saa syrjiä palkkauksen osalta alkupe-
rän tai kansalaisuuden perusteella. Syrjinnän kiellosta annettiin 140 velvoitetta, eli velvoite annettiin noin 10 prosentilla niistä tarkastuksista, joissa syrjinnän kiellon noudattamista arvioitiin. Syrjinnän kiellon osalta velvoitteiden määrä on säilynyt samalla tasolla vuoteen 2021 verrattuna.

Yleissitovan työehtosopimuksen noudattaminen palkkauksen osalta

■ Tarkastukset, joilla arvioitiin yleissitovan TES:n noudattamista palkkauksen osalta

■ Tarkastukset, joilla havaittiin puutteita yleissitovan TES:n palkkaussäännösten noudattamisessa

Kuvio 2. Yleissitovan työehtosopimuksen valvonta ulkomaalaisvalvonnassa ja havaittujen puutteiden määrä vuonna 2022. Luvut ovat helmikuulta 2023, jolloin osa vuoden 2022 tarkastuksista oli vielä kesken, joten todelliset luvut ovat hieman suuremmat.

2.2 Ulkomaalaisten työntekijöiden työnteko-oikeus

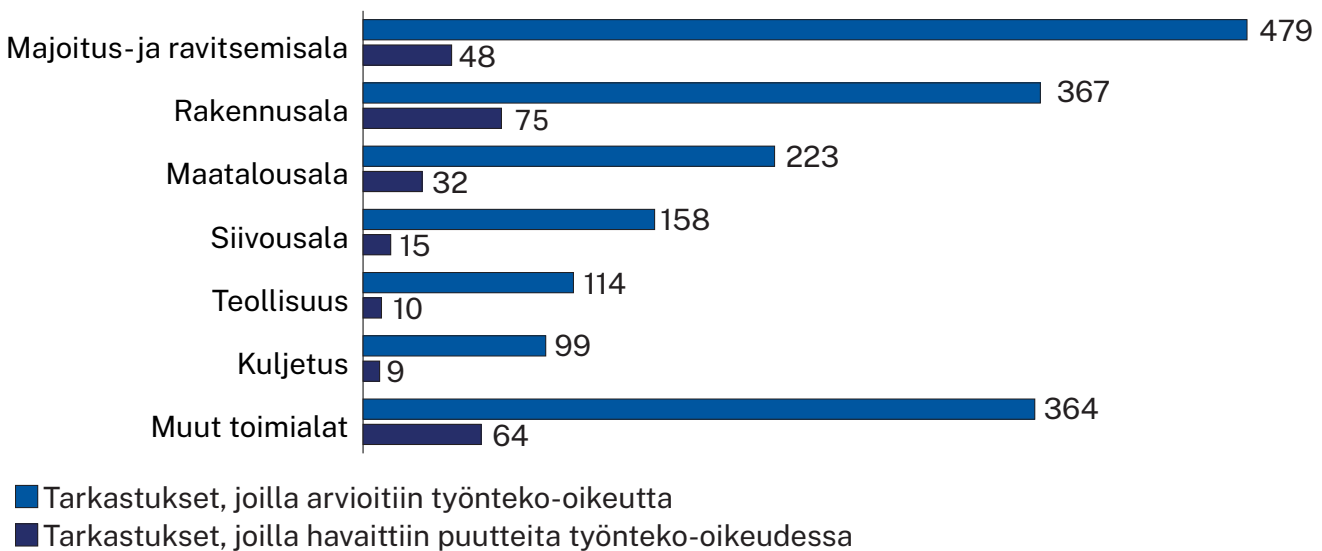
Yli 2 000:ssa ulkomaalaisvalvonnan tarkastuksessa valvottiin ulkomaalaisten työntekijöiden työnteko-oikeutta. Näistä tarkastuksista noin 15 prosentilla havaittiin vähintään yksi ulkomaalainen työntekijä, jolla ei ollut oikeutta tehdä kyseistä työtä Suomessa. Työnteko-oikeudettomien määrä väheni vuodesta 2021, jolloin työnteko-oikeudettomia työntekijöitä tavattiin noin joka viidennellä tarkastuksella. Muutosta selittää osaltaan se, että Ukrainasta sotaa paenneille on myönnetty tilapäisen suojelun lupa, joka sisältää rajoittamattoman työnteko-oikeuden. Ennen kuin ukrainalaisille alettiin myöntää tilapäisen suojelun lupaa, erityisesti rakennusalalla havaittiin paljon Virosta lähetettyjä ukrainalaisia, joilla ei ollut työnteko-oikeutta Suomessa.

Rakennusalalla joka viidennellä tarkastuksella, jossa työnteko-oikeutta arvioitiin, havaittiin työn-

teko-oikeudettomia ulkomaalaisia. Majoitus- ja ravitsemusalan sekä siivousalan valvonnassa noin joka kymmenennellä tarkastuksella tavattiin työnteko-oikeudettomia työntekijöitä. Yleisin puute työnteko-oikeuden osalta oli työskentely väärällä ammattialalla. Täysin laittomasti maassa oleskelevia ja työskenteleviä henkilöitä kohdattiin tarkastuksilla vain muutamia.

Työsuojeluviranomaiselle tulee paljon tietoa luvottomasta työskentelystä muilta viranomaisilta, kuten TE-toimistojen työlupapalveluilta, Rajavartiolaitokselta ja Maahanmuuttovirastolta. Näiden tietojen perusteella valvontaa on pystytty jo usean vuoden ajan kohdentamaan sellaisiin työpaikkoihin, joissa yhden tai useamman henkilön tiedetään työskennelleen ilman työnteko-oikeutta. Näin ollen se, että työnteko-oikeudetonta työvoimaa on kohdattu jopa 15 prosentilla tarkastuksista, kertoo enemmän valvonnan onnistuneesta kohdentamisesta kuin suomalaisesta työelämästä.

Tarkastukset, joissa kohdattiin työnteko-oikeudettomia ulkomaalaisia

Kuvio 3. Työnteko-oikeuden valvonta vuonna 2022. Luvut ovat helmikuulta 2023, jolloin osa vuoden 2022 tarkastuksista oli vielä kesken, joten todelliset luvut ovat hieman suuremmat.

2.3 Työntekijä vai yrittäjä?

Ulkomaalaistarkastajat havaitsivat entistä enemmän tarkastuksillaan tilanteita, joissa vaikuttaa siltä, että ulkomaalainen työskentelee työsuhhteessa työnantajaan, vaikka työsuorituksen maksajan mukaan kyse ei ole työsuhhteesta. Tällaisissa tapauksissa annettiin 57 tarkastuksella toimintaohjeita sen perusteella, että työsuhteen tunnusmerkkien katsottiin täytyvän.

Perinteisesti tällaisia tilanteita on tullut vastaan etenkin ravintoloihin kohdistettavilla ennalta ilmoittamattomilla tarkastuksilla. Kyseessä ovat usein erilaiset työpaikalta tavattavat henkilöt, jotka työnantajan mukaan eivät ole työsuhhteessa, vaan ovat vain tulleet auttamaan.

Näiden lisäksi vuonna 2022 valvonnassa nousivat yhä selvemmin esille tapaukset, joissa syntyi epäily työsuhteen naamioimisesta yrittäjyydeksi. Usein työsuhde oli naamioitu niin sanotuksi kevytyrittäjyydeksi. Työlainsäädännön näkökulmasta työsuorituksia maksusta tekevä on aina joko yrittäjä tai työntekijä, eikä niin sanotun kevytyrittäjän asema poikkea muun yrittäjän asemasta.

Niin sanottuja kevytyrittäjiä tavattiin 71 tarkastuksella, eniten rakennusalalla. Yhteensä tällaisia yrittäjiksi ilmoitettuja henkilöitä kohdattiin eri aloilla 422. Valvonnassa tapaukset näyttäytyvät usein niin, että työsuhde on joko muutettu, joskus jopa työntekijän ymmärtämättä, toimeksiantosuhteeksi tai työn suorittajan kanssa on tehty suoraan toimeksiantosopimus, jonka ehdot kuitenkin vaikuttavat työsopimuksen ehdoilta. Ilmiö näkyy erityisesti rakennusalalla, mutta myös siivousalalla sekä autokorjaamoissa ja -pesuloissa.

Vuonna 2022 työsuojeluvälvonnassa havaittiin aiempaa enemmän tapauksia, joissa syntyi epäily työsuhteen naamioimisesta yrittäjyydeksi. Ilmiö näkyi erityisesti rakennusalalla, mutta myös siivousalalla sekä autokorjaamoissa ja -pesuloissa.

Työsuojeluviranomainen valvoo ainoastaan työsuhhteessa tehtyä työtä, joten näissä tapauksissa työsuojeluviranomaisen pitää ensin tehdä oma arvionsa siitä, onko kyseessä työsuhde vai ei. Valvonnassa tätä arvioidaan työsopimuslain työsuhteen tunnusmerkkien kautta. Arviointi on viranomaisaloitteisilla tarkastuksilla usein hankalaa, koska se perustuu pitkälti yrityksen esittämiin asiakirjoihin.

Työsuojeluviranomainen ei voi antaa oikeudellisesti sitovaa ratkaisua asiassa, vaan tarkastuskertomukseen kirjataan tarkastajan näkemys oikeusuhteen luonteesta. Jos tarkastaja katsoo, että kyseessä on työsuhhteessa tehty työ, työnantajalle voidaan antaa kehoitus esimerkiksi työaikakirjanpidosta ja palkkalaskelmien antamisesta. Kehotuksista on mahdollista edetä velvoittavaan hallinnolliseen päätökseen asti, jolloin työnantaja veloitetaan noudattamaan kehoitusta uhkaskon uhalla. Työnantajalla on päätöksestä valitusoikeus hallinto-oikeuteen.

2.4 Muut valvottavat asiat

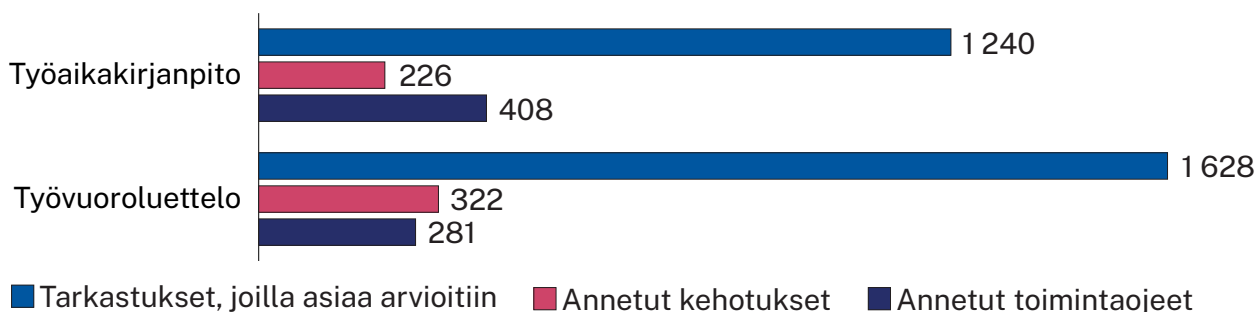
Työsuhteen vähimmäisehtojen valvontaan liittyvillä tarkastuksilla nousevat keskeiseen asemaan myös työaika-asiat. Työaikaan liittyvissä asiakirjoissa havaitaan usein puutteita, mikä näkyy työnantajille annettujen velvoitteiden määrässä.

Työaikakirjanpidosta annettiin 408 toimintaohjetta ja 206 kehotusta. Työvuoroluettelon osalta vastaavat luvut olivat 223 ja 213. Puutteet työ-

aika-asiakirjoissa johtavat siihen, että palkkauksen oikeellisuutta on vaikea arvioida, kun todellisia tehtyjä työtunteja ei saada selville.

Toimintaohjeita annettiin runsaasti (523 tarkastuksella) myös siitä, että työnantaja ei ollut antanut työntekijän tietoon työsuhteen keskeisiä ehtoja työsopimuslain edellyttämällä tavalla. Useimmissa tapauksissa selvitys oli annettu, mutta siihen merkityt tiedot olivat puutteelliset.

Työaikakirjanpidon ja työvuoroluettelojen valvonta

Kuvio 4. Työaikakirjanpidon ja työvuoroluetteloiden valvonta ulkomaalaisvalvonnan tarkastuksilla vuonna 2022 sekä asiasta annetut velvoitteet. Kehotus on toimintaohjetta järeämpi valvonnan keino, ja siinä annetaan aina määräaika asian korjaamiselle.

3. Luonnontuotealan valvonta

Laki luonnontuotteita keräävien ulkomaalaisten oikeudellisesta asemasta eli niin kutsuttu marjalaki on ollut voimassa kesäkuusta 2021 eli kahden luonnontuotteiden keruukauden ajan. Lakia sovelletaan ulkomaalaisiin, jotka keräävät luonnontuotteita siten, että he ovat luonnontuotekeruualan toimijan eli käytännössä usein marja-alan yrityksen majoituksessa ja ruokahuollossa.

Uusi laki asetti luonnontuotealan toimijalle velvollisuuksia sekä kerääjälle oikeuksia, joita työsuojeluviranomainen valvoo. Luonnontuotteiden keruun valvonta on Pohjois-Suomen aluehallintoviraston työsuojelun vastuualueen erikoistumistehtävä, ja valvontaa koordinoivaan hanke-ryhmään kuuluu edustaja kaikilta työsuojelun vastuualueilta.

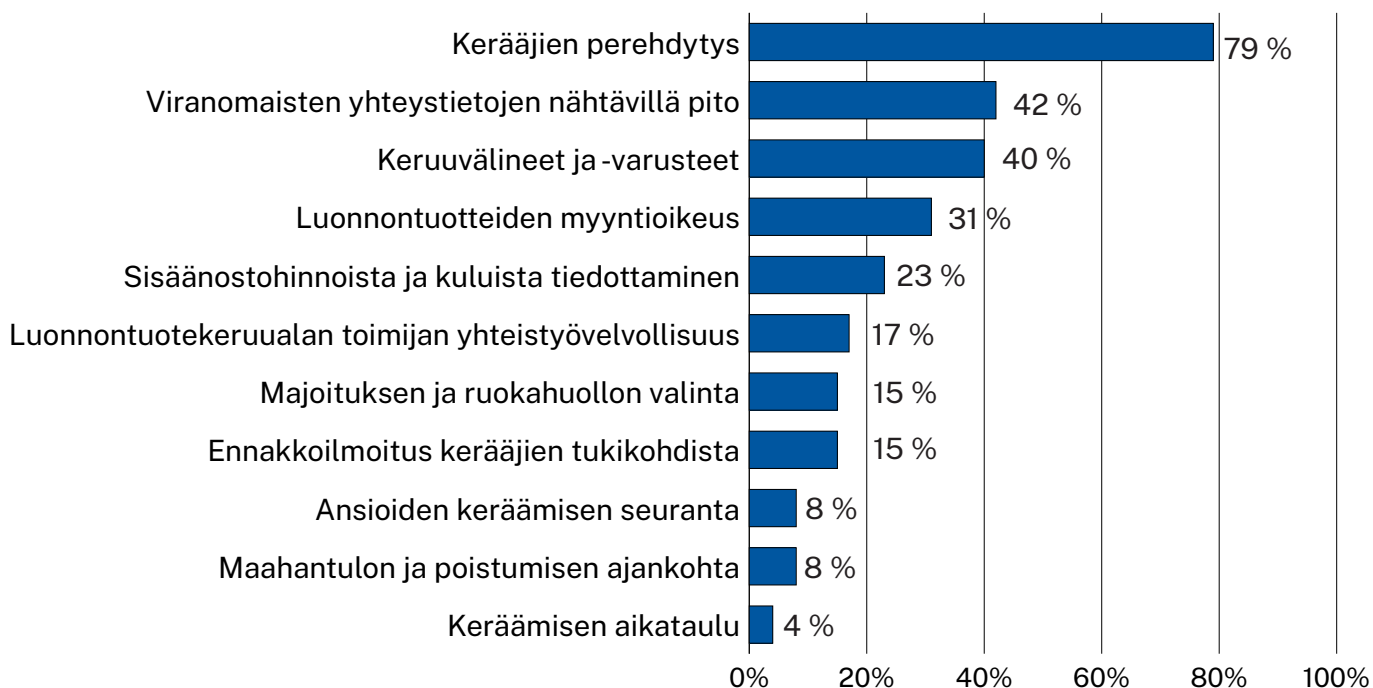
Vuoden 2021 havaintojen perusteella valvontaa kehitettiin tehokkaammiksi erilaisin keinoin. Keruukaudella 2022 valvonta aloitettiin aikaisemmin, tulkin käyttöä lisättiin ja eri kielille käännettyjen haastattelu- ja infomateriaalien kieliasua

parannettiin. Lisäksi lisättiin viranomaisyhteistyötä tarkastuksilla.

Vuonna 2022 tehtiin yhteensä 48 tarkastusta 35:een eri tukikohtaan. Tarkastuksia tehtiin kaikilla työsuojelun vastuualueilla. Työsuojeluviranomaiselle ilmoitettujen tukikohtien määrä oli 82. Valvonnalla saavutettiin kattava otos tukikohtista. Kerääjistä noin 4 000, eli valtaosa, tuli Thaimaasta.

Käytännössä kaikilla tukikohtatarkastuksilla havaittiin puutteita marjalain noudattamisessa, ja annettujen velvoitteiden määrä oli huomattava. Muutamalla tarkastuskäynnillä havaittiin, että kerääjät olivat ehtineet jo poistua, eikä valvontaa näin ollen voitu tehdä. Eniten puutteita havaittiin kerääjien perehdyttämisessä, viranomaisten yhteystietojen nähtävillä pidossa, keruuvälineiden ja -varusteiden saatavilla pitämisessä ja kerääjän oikeudessa myydä luonnontuotteet valitsema- leen taholle (kuvio 5).

Velvoitteita saaneiden valvontakohteiden osuus

Kuvio 5. Luonnontuotteiden keruun valvonnassa vuonna 2022 niiden tarkastusten osuus, joilla annettiin velvoitteita mainitussa asiassa.

Valvonta kohdistui joissain tapauksissa myös marjatukikohtien työntekijöiden työsuhteen ehtoihin. Marjatukikohdissa työskentelee yleensä niin sanottua tukihenkilöstöä kuten kokkeja, automekaanikkoja, leirien johtajia, kirjureita ja sadonetsijöitä. Toisin kuin kerääjät, tukihenkilöstö työskentelee tavanomaisessa työsuhteessa. Tukihenkilöstön työsuhteiden valvonnassa havaittiin pahimmillaan hyvin vakavia puutteita palkanmaksussa, työaikakirjanpidossa ja syrjinnän kiellon noudattamisessa.

Kerääjien tukikohdat sijaitsevat yleensä syrjäisillä seuduilla ja etäällä toisista tukikohdista. Tavallisesti kerääjät työskentelevät metsässä koko valoisan ajan varhaisesta aamusta myöhään iltaan, minkä johdosta tarkastukset tehtiin pääosin ilta-aikaan. Tukikohdat ovat kerääjämääriltään suuria. Keskimäärin kerääjiä on tukikohdassa noin sata. Thaimaalaisten kerääjien kielitaito on usein heikko ja tiedot omista oikeuksistaan vähäisiä. Näistä syistä tarkastukset kerääjien tukikohtiin vaativat tavanomaista enemmän aikaa.

Marjalain mukaan lain toistuvasta rikkomisesta voidaan määrätä sakkorangaistus. Työsuojeluviranomaisen ilmoitukset poliisille marjalain velvollisuuksien rikkomisesta vuodelta 2022 valmistuvat vuonna 2023.

Käytännössä kaikilla tukikohtatarkastuksilla havaittiin puutteita marjalain noudattamisessa ja tarkastuksilla annettiin paljon velvoitteita.

Valvonta kohdistui joissain tapauksissa myös marjatukikohtien työntekijöiden työsuhteen ehtoihin. Tukihenkilöstön työsuhteiden valvonnassa havaittiin pahimmillaan hyvin vakavia puutteita.

TE-toimisto tekee marjalain mukaiset luotettavuuspäätökset marja-alan toimijoille. Päätös on edellytys toiminnalle, ja päätöstä on haettava ennen keruun aloittamista. Työsuojeluviranomaiset toimittavat tarkastuskertomukset TE-toimistolle, jotta se voi ottaa ne huomioon tehdessään luotettavuuspäätöksiä.

5. Viranomaisyhteistyö

Ulkomaalaisvalvonnan tarkastuksia tehdään paljon viranomaisyhteistyönä. Vuonna 2022 ulkomaalaisvalvonnassa tehtiin yli 460 viranomaisyhteistyötarkastusta. Määrä nousi edellisestä vuodesta, jolloin tarkastuksia tehtiin yli 300. Koronapandemian hellitettyä valvontaa oli mahdollista tehdä kentällä ilman rajoituksia.

Useimmiten yhteistarkastuksia tehtiin poliisin kanssa, mutta myös useat muut viranomaiset olivat tarkastuksilla mukana. Yhteistarkastuksia tehtiin myös esimerkiksi Rajavartiolaitoksen, Verohallinnon, Tullin, Eläketurvakeskuksen, aluehallintovirastojen alkoholilupatarkastajien, palotarkastajien ja kunnallisten terveystarkastajien kanssa. Poliisin kanssa yhteistyötä tehtiin sekä paikallispoliisien että valtakunnallisen ihmiskaupparyhmän kanssa.

Vuonna 2022 poliisin kanssa tehtiin muun muassa valvontaa osana EMPACTia eli Euroopan monialaista rikosuhkien torjuntafoorumia. Siivousalaan kohdistunut teemavalvontaviikko toteutui neljällä työsuojelun vastuualueella, ja siinä tehtiin yhteensä 78 kohdetarkastusta. Valvontaviikon tuloksena kahdeksaa henkilöä epäiltiin ihmiskaupasta. Maatalouden teemavalvontaviikkon syyskuussa 2022 osallistuivat kaikki työsuojelun vastualueet, ja tarkastuksia tehtiin yhteensä 84. Luvatonta työntekoa havaittiin kymmenellä tarkastuksella ja syrjäntäepäily syntyi kolmella tarkastuksella. Lisäksi kaksi tarkastajaa osallistui valvontaviikkoon tarkkailijoina Belgian Mecheleissä. Tavoitteena oli kehittää tarkastajien osamista työperäisen hyväksikäytön valvonnassa seuraamalla toisen jäsenvaltion tarkastustoimintaa.

Ulkomaalaisvalvonnan tarkastuksilla hyödynnetään runsaasti muiden viranomaisten tietoja, joita voidaan käyttää työsuojeluviranomaisen tiedonsaantioikeuksien ansiosta. Vuonna 2022 tiedonsaantioikeuksia hyödynnettiin sadoilla tarkastuksilla. Tiedonsaantioikeuksien ansiosta työsuojelu-

Vuonna 2022
ulkomaalaisvalvonnassa tehtiin
yli 460 tarkastusta yhteistyössä
muiden viranomaisten kanssa.

viranomaisen saa tietoa muun muassa Verohallinnon tulorekisteristä ja rakentamisilmoituksista, Harmaan talouden selvitysyksikön velvoitteidenhoitoselvityksistä sekä ulkomaalaisrekisteristä.

Viranomaisyhteistyötä kehitettiin työsuojeluhallinnossa vuonna 2022 erityisesti valtakunnallisessa moniviranomaisyhteistyöhankkeessa. Alueellisiin yhteistyöfoorumeihin osallistui tarkastajia Pohjois-Suomessa, Pohjanmaalla, Pirkanmaalla, Itä-Suomessa, Lounais-Suomessa sekä Uudellamaalla. Lisäksi valmisteltiin Kaakois-Suomen yhteistyöfoorumien perustamista. Yhteistyöfoorumeissa hyödynnetään valvonnan osalta Poliisiammattikorkeakoulussa tehtyä valvontamallia. Mallin avulla yhtenäistetään toimintatapoja valtakunnallisesti, kuitenkin alueelliset tarpeet huomioiden. Yhteistyöfoorumeissa suunniteltiin riskiperusteista valvontaa eri viranomaisten kanssa.

Moniviranomaisyhteistyöhankkeessa kehitettiin myös tiedonvaihtoa. Työsuojelutarkastajille valmistui oma-aloitteisen tiedontoimittamisen ohje, ja ohjeen käyttöön järjestettiin valtakunnallinen koulutus kesäkuussa 2022.

Kaikki työsuojelun vastualueet pitävät säännöllisesti yhteyttä TE-toimiston työ lupapalveluihin. Myös Maahanmuuttoviraston kanssa pidetään säännöllisesti yhteyttä ja etsitään yhteisiä tulkintoja.

Kaikki ulkomaalaisvalvonnan tarkastuskertomukset toimitetaan tiedoksi Maahanmuuttovirastolle ja TE-toimiston työ lupapalveluille, jotta niitä voidaan hyödyntää lupakäsittelyn yhteydessä.

Vuoden 2022 aikana viranomaiskentässä oli useita ulkomaalaisvalvontaan liittyviä hankkeita ja ohjausryhmiä, joissa oli mukana valvonnan asiantuntijoita työsuojelun vastuualueilta.

Aktiivista viranomaisyhteistyötä tehtiin myös EU:n tasolla. Työsuojelun vastuualueiden ulkomaalaisvalvonnan edustaja on jäsenenä Euroopan työviranomaisen ELAn (European Labour Authority) tarkastustoiminnan työryhmässä. Työryhmässä vaihdetaan tietoja hyvistä valvontakäytännöistä ja kehitetään yhteistarkastustoimintaa jäsenmaiden välillä. Työryhmän kokouksissa käsitellään ajankohtaisia aiheita, joita vuonna 2022

olivat esimerkiksi kevytyrittäjyyden ja alustatalouden valvonta sekä Ukrainasta paenneiden alttius hyväksikäytölle.

Ulkomaalaisvalvonnan edustaja on mukana myös EU:n pimeän työn vastaiseen foorumiin liittyvässä kansallisessa yhteistyöverkostossa. Verkostossa on mukana useita eri viranomaisia työlainsäädännön, terveyden ja turvallisuuden sekä sosiaaliturvan ja verotuksen alalta. Pimeä työ ilmenee työntekijöiden oikeuksien rikkomisena, yritysten välisenä epäreiluna kilpailuna ja valtion menettämisenä verotuloina. Verkosto edistää viranomaisten välistä yhteistyötä pimeän työn torjumiseksi.

6. Viestintä ja sidosryhmäyhteistyö

Valvonnan lisäksi työsuojeluviranomainen pyrki ehkäisemään ulkomaisen työvoiman käyttöön liittyviä ongelmia viestinnällä ja tiiviillä sidosryhmäyhteistyöllä. On tärkeää, että ulkomaalaiset työntekijät tietävät oikeutensa työelämässä. Valvonnalla pystytään paremmin puuttumaan työperäiseen hyväksikäyttöön niissä tapauksissa, joissa ulkomaalainen työntekijä tuo kokemiaan epäkoh-
tia itse esille. Siksi viestintää suunnattiin erityisesti ulkomaalaisille työntekijöille.

Työntekijöille viestimisessä keskeistä on yhteistyö niiden tahojen kanssa, jotka ovat suorassa kontaktissa vieraskielisiin työntekijöihin ja työnhakijoihin. Näiden kautta saamme välitettyä tietoa työntekijän oikeuksista ja työsuojeluviranomaisen palveluista.

Vuonna 2022 keskityttiin erityisesti siihen, että tieto *Ulkomaalaisena työntekijänä Suomessa* -oppaasta saavuttaa vieraskieliset työntekijät. Opas on julkaistu 15 eri kielellä. Oppaasta jaettiin tietoa järjestöjen, viranomaisten ja muiden sidosryhmien sekä sosiaalisen median ryhmien kautta. Opas tavoitti laajasti vieraskielistä kohderyhmää. Esimerkiksi Maahanmuuttovirasto on marraskuusta lähtien lähettänyt opasta sähköisen asiointin asiakkaille työperusteisen oleskelulupapäätöksen liitteenä.

Myös työ- ja elinkeinoministeriön julkaisema *Työskentely Suomessa* -esite on tärkeä kanava välittää tietoa vieraskielisille työntekijöille. 24 kielellä julkaistua esitettä jaetaan muun muassa Suomen ulkomaanedustustoissa työntekijän oleskeluluvan ja kausityöluvan saajille. Työsuojeluviranomainen osallistui esitteen sisällön päivittämiseen. Lisäksi olimme mukana tuottamassa sisältöä Suomi.fissä julkaistuu *Töihin Suomeen* -oppaaseen sekä kahteen mobiilisovellukseen (Work Help Finland ja kausityöntekijöille suunnattu Hermes).

Vuonna 2022 keskityttiin erityisesti siihen, että tieto *Ulkomaalaisena työntekijänä Suomessa* -oppaasta saavuttaa vieraskieliset työntekijät.

Opas 15 eri kielellä:

www.tyosuojelu.fi/work-in-finland

Venäjän hyökättyä Ukrainaan yhdeksi keskeiseksi tavoitteeksi nousi se, että Suomeen sotaa paenneet tietävät työntekijän oikeuksista jo ennen kuin he astuvat työelämään. Ukrainan- ja venäjänkielisiä oppaita toimitettiin muun muassa vastaanottokeskuksiin sekä pakolaisten infopisteisiin satamaan ja lentokentälle. Eri tahoja neuvottiin siinä, mitä ukrainalaisille kannattaa kertoa työntekijän oikeuksista.

Työsuojeluviranomaisen viestinnän aloitteesta perustettiin Ukrainalaiset ja työelämä -verkosto, joka kokoaa yhteen järjestöjä, viranomaisia, vapaaehtoisia ja rekrytoinnin asiantuntijoita. Osa jäsenistä on ukrainalaistaustaisia. Verkoston tavoitteena on edistää ukrainalaisten sujuvaa ja turvallista sijoittumista suomalaiseen työelämään. Sen avulla on muun muassa tehostettu viestintää suoraan ukrainalaisten omiin verkostoihin ja sosiaalisen median ryhmiin. Verkostoa koordinoi Uudenmaan ELY-keskus. Verkoston jäsenet ovat kokeneet toiminnan poikkeuksellisen hyväksi esimerkiksi viranomaisten ja kansalaisten mutkattomasta yhteistyöstä.

Rekrytointitapahtumissa työsuojelutarkastajat tapasivat satoja ukrainalaisia ja saivat tietoa myös tapahtuneista hyväksikäyttötapauksista. Ukrainalaisiin liittyvän yhteistyön myötä tieto työsuojeluviranomaisen palveluista ja oppaasta on tavoittanut laajasti eri viranomaiset ja järjestöt, mikä auttaa myös muita kieliryhmiä Suomessa.

Ulkomaalaisvalvonnan asiantuntijat esiintyivät vuoden aikana useissa tilaisuuksissa kertoen esimerkiksi työntekijän oikeuksista, työperäisestä hyväksikäytöstä ja kausityöntekijöiden työsuhteasioista. Työsuojeluviranomainen järjesti itse yhden verkkoseminaarin, telakka-alalle suunnatun Veronumeroinfon, yhteistyössä muiden viranomaisten kanssa.

Ulkomaalaisvalvonnan tulokset ja siihen liittyvät kysymykset muun muassa ihmiskaupasta ovat kiinnostaneet mediaa. Tämä näkyy muun muassa mediaosumien määrässä: julkaisimme vuonna 2022 ulkomaalaisvalvonnasta viisi mediatiedotetta, joiden pohjalta tehtiin lähes sata uutisjuttua. Ulkomaalaisvalvontaa tekeville tarkastajille on tullut paljon haastattelupyyntöjä, ja työsuojeluviranomaiselle tehtyjen tietopyyntöjen tulosten avulla media on tehnyt viime vuosina useita laajaa huomiota saaneita artikkeleita, jotka ovat nostaneet aiheita yhteiskunnalliseen keskusteluun.

Ulkomaalaisvalvonnan sidosryhmäyhteistyö on aiemmin keskittynyt viranomaisten kanssa tehtävään yhteistyöhön, mutta viime vuosina

sidosryhmäyhteistyötä on alettu tehdä enemmän myös kolmannen sektorin toimijoiden kanssa.

Työsuojelun vastuualueilla tehdään erittäin toimivaa yhteistyötä Rikosuhripäivystyksen kanssa, joka hoitaa työperäiseen hyväksikäyttöön liittyviä asiakastapauksia. Rikosuhripäivystys myös vetää sekä viranomaisille että järjestötoimijoille suunnattuja ihmiskaupan vastaisen työn verkostoja, joihin on osallistunut tarkastajia eri puolilta Suomea.

Työsuojeluviranomainen on mukana viranomaisten ja järjestöjen yhteisessä Reilu työ -verkostossa, jossa keskustellaan säännöllisesti ulkomaisen työvoiman käyttöön ja työperäiseen hyväksikäyttöön liittyvistä teemoista. Verkosto on tehnyt yhteisiä mediatiedotteita Kunnon työn päivänä sekä järjestänyt avoimia keskustelutilaisuuksia poliitikoille työperäiseen hyväksikäyttöön liittyvistä teemoista.

Säännöllisiä sidosryhmätapaamisia on järjestetty myös työmarkkinajärjestöjen kanssa. Erityisen aktiivista yhteistyö on ollut rakennusalan toimijoiden Rakennusteollisuus ry:n ja Rakennusliiton kanssa.

Työsuojelu.fi
Työsuojeluhallinnon verkkopalvelu